

ÚVOD

Nabízíme vám námět k tematicky zaměřené exkurzi do Starého Plzence a blízkého okolí. Exkurze je zaměřena na poznávání místa, pozorování tamních druhů rostlin a živočichů, a to s ohledem na aktuální roční období. Důraz je kladen na člověka a jeho vliv na krajinu a její vývoj v místě. Trasa této exkurze využívá částečně naučnou stezku u Starého Plzence. Exkurze je připravena pro žáky druhého stupně základních škol a nižší ročníky gymnázií, při doplnění informací a úpravě úkolů i pro žáky středních škol.

Níže uvedený popis exkurze přináší stručné informace k jednotlivým zastavením a k aktivitám, které je možné během exkurze s účastníky realizovat. Jedná se o návrh aktivit, které je možno podle potřeby upravit, dle věku a znalostí účastníků či dle počasí.

Exkurze je doplněna pracovním listem, který lze během exkurze použít, zároveň jsou v něm uvedeny úkoly, které mohou účastníci, v návaznosti na exkurzi, vypracovat později ve škole.

Několik informací k minulosti Starého Plzence

„Starý Plzenec, původně, do 13. století Plzeň (pak Stará Plzeň, Plzenec a nyní St. Plzenec) se prvně připomíná v roce 976, kdy pod hradem zvítězila česká vojska nad Bavyry. Ještě dříve, v 8. století., bývalo na Hůrce slovanské hradiště, od 10. století. pak přemyslovské knížecí hradiště, správní centrum Plzeňska. Díky obchodním cestám, které se zde křižovaly se vyvíjelo i řemeslnicko-obchodní podhradí. Počátkem 11. století zde bývala mincovna, již založil kníže Jaromír. V letech 1213-16 sídlo Přemyslovce Děpolda III. V letech 1224-1228 byl plzeňským „vévodou“ pozdější český král Václav I. Do roku 1266 bylo v obvodu hradu postaveno 8 kostelů (3 na hradě). Po založení nynější „nové“ Plzně v roce 1295 došlo k úpadku. Hradní stavby sloužily dál, teprve od 16. století chátraly, stály však ještě v 18. století, pak však rychle zanikly. Kostel sv. Vavřince se zřítíl v roce 1818. Od konce 15. století panství v rukou šlechty - Šternberků, Kokořovců, od roku 1710 Černínů a posléze Valdštejnů. V 18. století vedlo město dlouhý spor o uznání výsad města, včetně osvobození od roboty, tehdy pokleslo na úroveň vsi, od roku 1845 městečko, po roce 1902 město.“ (KČT, mapa č. 31 Plzeňsko)

Jednotlivá zastavení

1. Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Exkurze začíná u kostela Nanebevzetí P. Marie. Tento kostel se nachází na severním předměstí Starého Plzence na tzv. Malé Straně. Kostel je původně románský z 12. stol. Přestavěn byl v roce 1351 v gotickém slohu. Později byl doplněn renesančními i barokními úpravami. V presbytáři jsou gotické nástěnné malby, renesanční epitaf Kokořovců z r. 1605, figurální náhrobky. Opraven byl v roce 1977.

(upraveno podle KČT, mapa č. 31 Plzeňsko)

Na tomto místě je možné věnovat se práci s mapou (první úkol), pomocí které určíme polohu výchozího bodu. Od kostela pak trasa pokračuje pěšinkou vzhůru k rotundě sv. Petra.

2. Sad pod starou rotundou

Pod starou rotundou se nalézá sad. Jedná se o starý opuštěný sad s převažující výsadbou třešní a dalších stromů, s celou řadou křovin, mezi kterými jsou volné plochy lučního porostu. Toto místo lze využít k zamyšlení, jakým způsobem se na jeho podobě podílel člověk, zda jej nyní i nadále ovlivňuje.

Jedná se o místo vhodné k poznávání různých druhů rostlin a keřů, k opakování pomocí her, tzv. kimovek. Žáci se zde podle druhého úkolu věnují zkoumání druhů, jejich pestrosti a četnosti výskytu.

3. Rotunda sv. Petra

Jedná se o rotundu, která pochází ze druhé poloviny 10. století. Byla upravena v 16. století a je jednou z nejstarších staveb západních Čech. Ve třetím úkolu žáci srovnávají staré fotografie se stávající podobou místa. Můžeme je seznámit se základními pojmy z krajinné ekologie (např. biokoridor, krajinná matrice).

4. Slovanské hradiště

V 8. století bývalo na Hůrce slovanské hradiště, od 10. století pak přemyslovské knížecí hradiště. Díky obchodním cestám, které se zde křižovaly se vyvíjelo i řemeslnicko-obchodnické podhradí. (*KČT, mapa č. 31 Plzeňsko*) Hrad a hradiště na Hůrce se původně nazývaly Plzeň. Po založení Nové Plzně se původní místo začalo nazývat Stará Plzeň a později Starý Plzenec, zatímco Nová Plzeň se stala dnešní Plzní.

5. Zbytky kostela

Na místě dalšího zastavení jsou k vidění zbylé základy zdi jednoho z osmi kostelů, které se nacházely do roku 1266 v obvodu bývalého hradu. Kostel sv. Vavřince se zřítíl v roce 1818. V podhradí se dochovaly mohutné valy. Zde se můžeme se žáky věnovat tématu zaniklých staveb a osad, tomuto tématu je věnován úkol čtvrtý.

6. Listnatý les v blízkosti rotundy

Nedaleko rotundy se nachází listnatý les se zastoupením dubů, buků, javorů a dalších druhů listnatých a jehličnatých stromů. Na tomto místě můžeme s dětmi procvičit poznávání jednotlivých druhů (pátý úkol). Pro dobrou motivaci můžeme zahrát lesní pexeso. Ve volné půdě nakreslíme pomocí větvičky devět políček ve čtverci tři krát tři políčka. Do všech políček umístíme různé listy stromů. Necháme děti prohlédnout políčka a poté je zakryjeme. Děti ve skupinkách mají za úkol vytvořit totožné čtverce. Úkolem je tedy umístit správné druhy stromů na stejné místo.

7. Příměstské zahrady u Starého Plzeňce

V posledních letech dochází k výrazným změnám podoby příměstských zón. Na místě stávajících zahrad, které byly dříve využívány zejména k domácímu pěstování ovoce a zeleniny a plnily zároveň rekreační funkci, se nyní staví stále více objektů trvalého bydlení v parcelách zahrad. Tato situace s sebou přináší nově vzniklé problémy, které zatěžují v těchto místech životní prostředí. Není zde často vyřešeno třídění a svoz odpadu, kanalizace. Díky nedostatečné infrastruktuře jsou tato místa náhle zatížena dopravou. Lidé, kteří bydlí v těchto místech, denně dojíždí za prací, za nákupy a dalšími službami do nejbližšího sídla. Tyto změny lze pozorovat i v příměstské zóně Starého Plzeňce. Vznik skládek v nedalekém chráněném území Přírodní památka Černá stráž je příkladem negativního vlivu na životní prostředí. Tomuto tématu se věnuje šestý úkol.

8. Starý rybník

Na tomto zastavení se nacházíme v Přírodní památce Starý rybník. Toto chráněné území je významné výskytem leknínu bílého. V minulosti se zde vyskytoval i plavín štítnatý, který nebyl nově v rybníku potvrzen. Zároveň zde lze pozorovat celou řadu ptačích druhů, např. orlovce říčního, hohola severního, motáka pochopa, několik druhů pěníc a rákosníků, lysku černou a další (*AOPK ČR, Plzeňsko a Karlovarsko*).

„Starý rybník byl kdysi vybudován jako retenční nádrž k provozu Kdyňských železáren, závodu Sedlec. V polovině 60. let 20. století byl výtok do areálu železáren zaslepen a zřízen boční přepad, čímž se změnila proudnice a rybník se začal více zanášet. Později přešel do správy Československého svazu rybářů (dnes Český rybářský svaz), který sem v 70. letech vysadil amury. Rybník se využívá po sportovní rybolov. Snaha odlovit býložravé amury, kteří zlikvidovali vodní rostliny vyjma leknínů, se mívá účinkem. V hrázi směrem k Úslavě byla počátkem 90. let vybudována malá vodní elektrárna. Kolem rybníka vede naučná stezka.“ (*KČT, mapa č. 31 Plzeňsko*). V sedmém úkolu žáci vnímají život v rybníce, u něj především sluchem.

9. Hráz mezi rybníky

Jedná se o hráz mezi dvěma rybníky, která je průchozí a lze z ní dobře pozorovat život v rybníce. Na některých místech je možné snadno lovit vodní živočichy k pozorování a určování pomocí jednoduchých klíčů a lup. Na konci hráze jsou k vidění celé skupiny bolševníku velkolepého, který se v okolí, a nejen v něm, postupně prosazuje (viz článek Ekologické invaze). Na tomto místě je možné seznámit žáky s touto problematikou a s nejčastějšími invazními druhy v České republice. K této tematice se vztahuje osmý úkol.

10. Řeka Úslava

Starým Plzencem protéká řeka Úslava, která pramení asi 2 km od Číhaně. Délka toku je 94 km. V oblasti pod Starým Plzencem je údolí řeky spíš úzké a hluboce zaříznuté. Řeka má významný modelační vliv na zdejší geomorfologii terénu. Řece je věnován devátý úkol.

11. Louka u řeky Úslavy

Jedno ze zastavení je na louce u řeky Úslavy. Jedná se o louku, která se nachází v zátopovém území řeky. Zde můžeme se žáky pohovořit o povodních, jejich příčinách, vlivu člověka na krajinu a změny v ní, které přispívají k razantnímu průběhu povodní. Zároveň se věnujeme druhovému složení louky v desátém úkolu. Louku lze využít, v případě, že je posečená, k pohybové hře, relaxační nebo motivační aktivitě.

12. Přírodní památka Černá stráň

Jedná se přírodní památku s výchozy vrstev prahorní břidlice na strmém břehu Úslavy s nálezy dokládajícími pravěký mořský život. Jedná se o poměrně prudkou stráň s lesními porosty. „Lesní porosty jsou zařazeny do kategorie ochranného lesa, jejich hospodářské využití je nízké. V prudkém nezpevněném svahu se stromy snadno vyvracejí.“ (KČT, mapa č. 31 Plzeňsko).

Tato přírodní památka se nachází nedaleko lidských obydlí, což je pro ni rizikovým faktorem. „Bezprostřední blízkost osídlení se negativně projevuje ukládáním odpadu do chráněného území. Dochází také k nepovolenému sběru zkamenělin. Do území zasahuje národní kulturní památka Slovanské hradiště Hůrka, jejíž součástí je předrománská rotunda sv. Petra. Na začátku 20. století byl svah pod rotundou bezlesý.“ (AOPK ČR, Plzeňsko a Karlovarsko). Jedenáctý úkol žákům přiblíží věk hornin ve srovnání s dalšími různými časovými údaji.

13. Náměstí ve Starém Plzenci

Trasa navržené exkurze končí na náměstí ve Starém Plzenci. Závěr můžeme věnovat prohlídce centra města. Poslední, v pořadí dvanáctý úkol pracovního listu má vést k zamyšlení nad exkurzí.

Potřebné pomůcky do terénu

- ✓ mapa KČT, Plzeňsko č. 31, pokud možno více kusů
- ✓ provázek
- ✓ nůžky
- ✓ jedna čtvrtka pro každého žáka
- ✓ lepidlo
- ✓ dalekohled (pozorování ptáků, výhled do krajiny z rotundy)
- ✓ klíče pro poznávání rostlin a stromů (např. od nakladatelství Slovart)

Použitá literatura

Plzeňsko. Soubor turistických map 1 : 50 000. Klub českých turistů Praha, 1995

Zahradnický J., Mackovčín P. (eds.) a kol. (2004): Plzeňsko a Karlovarsko, in Chráněná území ČR, svazek XI. AOPK ČR a EkoCentrum Brno, Praha.

Mapu na poslední straně zpracovala Michala Kopečková na základě dat z mapového serveru České informační agentury životního prostředí (<http://geoportal.cenia.cz>).

Metodický list si spolu s pracovním listem pro žáky můžete stáhnout na <http://labyrinth.ametyst21.cz>, kde jsou k dispozici i další materiály zaměřené na environmentální výchovu.

Vydalo Občanské sdružení Ametyst – www.ametyst21.cz, napsala Lenka Prunerová.
Všechny obsažené materiály jsou volně přístupné a jejich využití se řídí českou verzí licence BY-NC-SA.
Více informací na <http://www.creativecommons.cz>.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

